

El discurs ecoidiomàtic de Joan Fuster

JORDI SOLÉ I CAMARDONS*

Joan Fuster té una obra escrita rica en reflexions sobre l'ús social de l'idioma. Els seus estudis literaris estan farcits de comentaris que ajuden a construir la història social i política de la llengua catalana. En aquest sentit, podem considerar Fuster un practicant de la sociolingüística diacrònica.

En el pròleg que va fer en un dels primers llibres de sociolingüística, *Idioma i prejudici*, de Rafael L. Ninyoles (1971), Joan Fuster reclamava una urgent col·lecta de materials per a confeccionar una història social de la llengua catalana que estudiés l'aspecte ideològic del conflicte idiomàtic –els prejudicis– i aprofitava per denunciar l'imperialisme extern i els còmplices interns.

Anys després, en *Ara o mai* (1981), reproduït per primera vegada amb el títol *Per una cultura catalana majoritària* en la Nadala de la Fundació Jaume I del 1980, en el què hem considerat, des de la revista *Escola Catalana*, com el seu testament polític-idiomàtic, Fuster planteja quins són els termes exactes del debat sociolingüístic aleshores encara pendent: el precari present i el problemàtic futur de la llengua catalana, atès que fins aleshores encara predominava el discurs que partia del dogma que la llengua "no podia morir mai", una idea reforçada per l'argument que salvant el català com a llengua de cultura, l'idioma recuperaria automàticament les seues posicions socials i polítiques. Fuster afirmava que aquesta és una condició *sine qua non* per a la normalització

idiomàtica, però insuficient, ja que la cultura no té virtuts expansives màgiques i, per tant, la restauració del català hauria de ser simultània i igualment formalitzada a tots els àmbits de la vida col·lectiva.

Fuster creia que una prova de l'existència d'una certa consciència sobre aquelles necessitats ho era la consolidació ja aleshores de "dos corrents d'estudi molt oportuns, la 'història social de la llengua' i la 'sociolingüística'". Són vies d'indagació científica –en la mesura que la Història i la Sociologia s'acosten al model de 'ciència' que aspiren a precisar, en la seua complexa realitat –diacrònica o sincrònica–, el procés de l'anormalitat' passada i actual del català, les causes que hi concurren, l'encert o els defectes de les temptatives de redreçament, les conjectures de cara a un demà boirós", i més endavant afirmava que els dos corrents d'estudi havien nascut d'una militància segura i que era urgent la planificació en matèria d'idioma.

Un dels capítols fonamentals d'una "història social de la llengua catalana" seria aquell que "aclarís com el poble catalano-parlant s'acostuma al castellà". Uns temes que ja havien estat intel·ligentment enunciats per un altre valencià conscient: Carles Salvador, que junt amb altres pedagogs coetanis seus del Principat, com ara Alexandre Galí o Delfi Dalmau, encapçalaven la llista de pedagogs o *polítics de l'idioma* que s'avançaren a les anàlisis realitzades a partir dels anys seixanta pels sociolingüistes.

L'objectiu que plantejava a

Ara o mai era clar: "La solució, si n'hi ha alguna, és el retorn al monolingüisme. Les propostes oficials de 'bilingüisme' són, i sempre seran, una trampa parada contra el català. Un idioma no pot subsistir, viu, dins la societat que li és pròpia, si no és l'idioma de tothom i practicat per tothom tothora". I els entrebancs: la interferència política de la llengua forastera hegemònica en l'administració i en el mercat. I distingia entre dues situacions sociolingüístiques ben distintes, la de les llengües "minoritàries" que tenen darrera un Estat, les quals es podien permetre el luxe de tenir una "segona llengua", de la situació de les llengües minoritzades –Fuster no feia servir aquest terme perquè aleshores encara no estava inventat–, ja que "Per a nosaltres, la 'segona llengua' obligatòria no serà mai una 'segona llengua', sinó la 'primera', com sanciona la Constitució vigent. És per això que considerem Fuster un *ecoidiomàtic*, ja que planteja la qüestió de l'ús de la llengua des de la perspectiva del que podríem anomenar ecologisme idiomàtic.

Per entendre la realitat, Fuster analitzava la història i arribava a la conclusió que la castellanització lingüística dels Països Catalans, "tant o més que obra del Poder centralista, ha estat una obsequiosa predisposició indígena, estimulada per raons polítiques", com han anat demostrant els estudis més rigorosos de llengua, literatura i història.

Fuster subratlla el moment en què l'idioma es "polititzà" i la població del Principat "va reintegrar-se a la seva llengua: en orfe-

ons, en teatres, en revistes satíriques, en llibres doctes, en el folklore dels excursionistes, en la sardana", es tractava del que he anomenat primera revolució sociolingüística catalana, a cavall del XIX i el XX. El català tornà a ésser restituït com a llengua de cultura i hom podia començar a eludir el complex de *patois*. Però Fuster no ignora que els mecanismes de substitució continuaren en peu: d'una banda, el "càlcul repressor i la ideologia que el sustenta", i de l'altra, els catalans fins i tot de bona fe, que subscriuen la ideologia espanyola de les llengües regionals.

Fuster fa una especial remarca del "fenomen Folch i Torres", una de les persones que més ha fet per a la normalització del català entre els nens i joves, hi esmenta l'exemple d'*En Patufet*, però encara podríem afegir-hi les novel·les d'aventures per a joves, el teatre infantil o la fun-

dació dels *Pomells de joventut*.

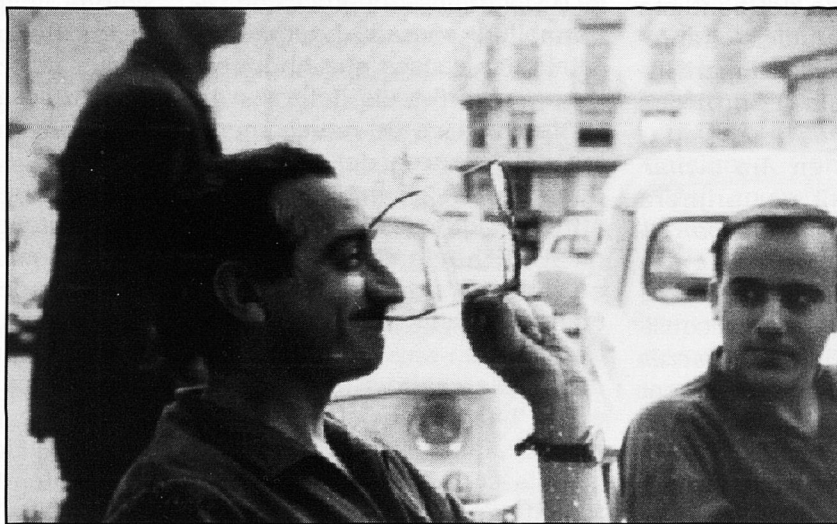
L'única sortida consistiria a assolir "la integritat dels ressorts públics de la societat que la parla"; si no és així, la llengua "ja pot considerar-se difunt".. Fuster, un escèptic que creia sobretot en la re-nacionalització catalana, estava convençut que no hi ha una tercera via entre la substitució i la sobirania sociolingüística: "Que ningú es faça il·lusions: o tot o res". Per donar suport a aquest plantejament radical, Fuster argumenta que aquell moment de la història ja no té res a veure amb el que passava cent anys abans, quan a través de mitjans familiars i pobres es podia fer una tasca eficient: "El nostre món és tot un altre, i l'enfrontament idiomàtic s'ha desequilibrat més encara", com ho demostra l'enorme influència dels mitjans de comunicació. Per això, l'única possibilitat per al futur de la llengua és recuperar el poder audiovisual

per al català, un pas a donar, segons Fuster, abans i tot que recuperar l'escola o la Universitat o la tipografia.

Fuster esmenta Rovira i Virgili per afirmar que per al futur de la nació catalana és més important viure en català que fer catalanisme –o valencianisme en espanyol. Fuster no dubta que tot el "nacionalisme" que s'ha inventat en espanyol ha acabat refermant la castellanització. Tot plegat dependrà però, de l'energia dels "calanoparlants i dels castellano-parlants que s'unescuen en una mateixa concepció nacional. Sobretot, la decisió dels catalanoparlants". Sabrem ser dignes de Joan Fuster?

* Membre del Consell de Redacció de la revista *Escola Catalana*.

¹ Joan Fuster, *Ara o mai, Tres i Quatre*, Quaderns, n. 20, València, 1981.

Arxiu: *El Temps*.